УДК 37: 35

Насипайко Д. С., к.е.н., доц.,
Резніченко О. О., викл.
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький

ОЦІНКА ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Розвиток інноваційного підприємництва, нарощування креативного людського потенціалу за рахунок залучення глобальних інвестиційних ресурсів для фінансування дослідницьких та освітніх програм є основою інноваційного розвитку держави. Зважаючи на те що людський потенціал формується на протязі всього життя людини з накопиченням досвіду, трудових навичок, вмінь, а найголовніше – освіти, серед складових людського потенціалу все більшої актуальності набуває знаннєва компонента.

Основними учасниками освітнього процесу є учні, студенти та інші особи, які здобувають освіту за різними її рівнями та формою. Аналіз свідчить, що з 2015 року спостерігається стабілізація кількості учнів, незважаючи на загальну негативну демографічну динаміку в Україні (за роки незалежності чисельність дитячого населення зменшилась майже удвічі), (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість осіб, які навчалися у навчальних закладах

(*на початок навчального року; тис.*)

	1990/91	**1995/96**	**2000/01**	**2005/06**	**2010/11**	**2015/16**	**2018/19**
Всього	**9430**	**9239**	**9220**	**8605**	**7223**	**5692**	**5819**
У загальноосвітніх навчальних закладах:	7132	7143	6764	5399	4299	3783	4042
денних	6939	7007	6647	5301	4228	3750	4017
вечірніх (змінних), включаючи тих, хто навчався заочно	193	136	117	98	71	33	25
У професійно-технічних навчальних закладах	660	555	525	497	433	304	255
У вищих навчальних закладах:							
I–II рівнів акредитації	757	618	528	505	361	230	200
III–IV рівнів акредитації	881	923	1403	2204	2130	1375	1322
На 10 тис. населення:							
У загальноосвітніх навчальних закладах	1373	1391	1372	1151	939	885	959
У професійно-технічних навчальних закладах	127	108	107	106	94	71	60
У вищих навчальних закладах: I–II рівнів акредитації	146	120	107	108	79	54	47
III–IV рівнів акредитації	170	180	285	470	465	321	314

Примітка. Складено за матеріалами Державної служби статистики України. URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/osv.htm.

Так, поступово збільшується кількість дітей у закладах загальної середньої освіти – з 3783 тис. осіб у 2015 р. до 4042 тис. осіб у 2018 р. (зростання на 6,8 %).

Щодо професійно-технічної освіти, то з 1990 р. спостерігається постійне зменшення кількості учнів у закладах професійної (професійно-технічної) освіти (майже в три рази). Така тенденція пов'язана із тим, що в українському суспільстві прослідковується зниження зацікавленості громадян оволодінням робітничими спеціальностями. Тому актуальним завданням усіх суб'єктів освітньої діяльності є забезпечення підвищення престижу в молодого покоління здобуття професійної освіти. Наразі цьому сприятиме серед іншого підвищення попиту на робітничі професії, яке спостерігається в національній економіці України.

Підсумки вступної кампанії 2007 року до вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації вперше продемонстрували зменшення кількості першокурсників у порівнянні з попереднім роком, таке зменшення становило 16,5 тис. осіб. Попереднє щорічне збільшення кількості студентів було обумовлено збільшенням кількості новонароджених в Україні у 80-х роках минулого століття. Суттєве падіння рівня народжуваності в Україні починається на початку 90-х років XX століття. Так, якщо в 1990 році в Україні народилося 657 тис. дітей, то в 1993 році народилося лише 557 тис. дітей. Кожен наступний рік демонстрував падіння рівня народжуваності, в 2001 році він досяг мінімального рівня, а саме в той рік народилося 376 тис. дітей Разом з тим, кожного року, починаючи з 1993 року, відбувалося як збільшення кількості вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, так і кількості студентів у них (табл.2). Формувалася проблема на майбутнє. Однак ще десять років тому керівники вищих навчальних закладів не бажали звертати увагу на цю проблему, а відповідно і не бажали готуватися до серйозного зменшення кількості абітурієнтів у майбутньому. Як наслідок, вищі навчальні заклади виявилися неготовими до катастрофічного зменшення кількості абітурієнтів [1].

Один із найбільш показових і широко застосовуваних показників – чисельність учнів / студентів на 10 (або 100) тис. населення. Причому слід зазначити, що важлива не тільки величина цього показника. Дуже показовою є тенденція постійного зростання частки учнів / студентів у складі населення. На жаль, за цим показником ми почали випадати зі світового тренду. В Україні тенденція зростання показника студентів на 10 тис. населення спостерігалася до 2007 р., після чого відбувається різке скорочення [2].

До основних чинників зменшення чисельності учнів і студентів додався ще й військово-політичний (окупація територій, руйнування і захоплення приміщень навчальних закладів). Не менш серйозним чинником виступає міграція. З 2014 р. відплив нашої молоді за кордон на навчання набуває колосальної динаміки. Останнім часом ми спостерігаємо дуже активну, наполегливу рекламу західної освіти.

Таблиця 2

Загальноосвітні та вищі навчальні заклади за 1940–2018 рр.

(*на початок навчального року*)

	Загальноосвітні навчальні заклади		Вищі навчальні заклади			
			I–II рівнів акредитації		III–IV рівнів акредитації	
	всього	в них учнів, тис.	всього	в них студентів, тис.	всього	в них студентів, тис.
1940/41	32132	6830	693	196	173	197
1950/51	35961	7134	584	228	160	202
1955/56	34216	5882	635	375	134	326
1960/61	37660	6722	595	398	135	418
1965/66	34613	8671	697	646	132	690
1970/71	29791	8414	760	798	138	807
1975/76	25680	8063	730	784	142	831
1980/81	23042	7516	727	803	147	880
1985/86	21927	7249	731	809	146	853
1990/91	21825	7132	742	757	149	881
1995/96	22255	7143	782	618	255	923
2000/01	22210	6764	664	528	315	1403
2005/06	21589	5399	606	505	345	2204
2010/11	20300	4299	505	361	349	2130
2015/16	17300	3783	371	230	288	1375
2018/19	15500	4042	370	200	282	1322

Примітка. Складено за матеріалами Державної служби статистики України. URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/osv.htm.

Останнім часом спостерігається знецінення інвестицій в освіту. Викривлена мотивація отримання вищої освіти, відносна легкість її отримання, зниження якості підготовки у вищих навчальних закладах призводить до того, що в сучасних умовах вища освіта загалом не перешкоджає деформації пропозиції на ринку праці, відбувається подальше знецінення дипломів з вищою освітою. У результаті часто випускники вищих навчальних закладів «відбирають» робочі місця у випускників шкіл та середніх спеціальних навчальних закладів.

Сучасна економічна криза загострила як ніколи питання покращення механізму фінансування системи освіти. Світова практика накопичила значний досвід застосування гнучких механізмів управління закладами, причому не адміністративно-командними, а економічними, стимулюючими методами, у тому числі – різних формул державного фінансування. Безперечно, такі механізми необхідно виробити і для України.

Список використаних джерел

1. Федорченко Ю. Про оптимізацію мережі ВНЗ в Україні. URL: https://osvita.ua/vnz/49702/ (дата звернення: 12.04.2020).

2. Каленюк І., Куклін О., Ямковий В. SOS: освіта в зоні ризику. URL: https://dt.ua/EDUCATION/sos-osvita-v-zoni-riziku-_.html (дата звернення: 12.04.2020).